

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 652 sahifa,
6-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Fizika ta'limida integratsiyalashgan yondashuv: mazmuni va ahamiyati.....	10
<i>Doniyorova Iroda Baxtiyor qizi</i>	
Zamonaviy boshlang'ich ta'lim: milliy dastur, kompetensiya va xorijiy tajriba integratsiyasi.....	14
<i>Omonova Nilufar Parda qizi</i>	
The Role of Environmental Project-Based Learning in Developing EFL Learners' Productive Skills.....	19
<i>Xujanova Shaxina Abdullayevna</i>	
Boshlang'ich sinflarda integratsiyalashgan ta'limning pedagogik aspektlari	24
<i>Eshpo'latova Elnora Yo'ldoshovna</i>	
Talabalarda stressga barqarorlikning nazariy va amaliy tahlili.....	29
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Maxmudova Shahzoda Maksudovna</i>	
Malakaviy o'quv amaliyoti jarayonida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda didaktik ta'minotning ahamiyati.....	32
<i>Ramozonova Bahroy Sadriddinovna</i>	
Oliy ta'limda raqamli pedagogikaning institutsionlashuvi: boshqaruv, siyosat va raqamli transformatsiya strategiyalari.....	36
<i>Nuraliyeva Dilshoda Yo'lichiboy qizi</i>	
Aholini jismoniy sog'lomlashtirishda sog'lomlashtiruvchi mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi.....	41
<i>V. Sh. Raximov</i>	
O'spirinlik davrida motiv va motivatsion sohalarning kasb tanlashdagi o'rni	46
<i>Rayimqulova S., Pulatova R., Do'smatova S., Matyakubova Shohista Odambov qizi</i>	
Tarbiyachi shaxsining shakllanishida psixologik determinantlarning roli	51
<i>Vasila Yusupova</i>	
Kasbiy ta'lim o'quvchilarini ijodiy qobiliyatini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanish	55
<i>B. X. Sharopov</i>	
Raqamli axborot makonida gumanistik g'oyalarni integratsiyalashning nazariy konsepsiyasi	59
<i>Isanov Najotbek Ilmamat o'g'li</i>	
Fanlararo integratsiya asosida o'quvchilarda iqtisodiy bilimlarni rivojlantirish imkoniyatlari.....	63
<i>J. M. Fayzullayev, Ortiqova E'zoza Olimjon qizi</i>	
Millatlarning o'ziga xos dunyoqarashining psixologik xususiyatlari	67
<i>Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li</i>	
Xalqaro ta'lim dasturlari asosida kasbiy ta'lim muassasalarida metakognitiv kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi.....	70
<i>S. A. Qarshiboyev</i>	
Ijtimoiy media kontentlari orqali talabalarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning nazariy asoslari.....	74
<i>Suyunov Rustam Sadriddinovich</i>	
Ko'p tilli muhitda ingliz tilini o'rganishning lingvistik xususiyatlari	78
<i>Teshaboyeva Mohichexra Sohijon qizi</i>	
Axborotlashgan jamiyat sharoitida bo'lajak pedagoglarning mediakompetentligini rivojlantirish zarurati.....	81
<i>Umarov Azizbek Vaxobovich</i>	
O'quvchilarda badiiy matn leksikasini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar: muammo va yechim.....	85
<i>Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini ma'naviy tarbiyalashda Ahmad al-Farg'oniy asarlarini kompyuter imitatsion modellari asosida o'qitish metodikasi.....	89
<i>S. S. Qulmurodova</i>	
Enhancement of Periodontal Disease Management Strategies in Individuals With Chronic Hepatitis C Following Attainment of a Sustained Virological Response.....	92
<i>Makhmudova Ugi'loy Bakhtiyorovna</i>	
Epithelial-Mesenchymal Transition's Possible Role in the Pathogenesis of Periodontitis (Literature Review)	95
<i>Burkhonova Zarafuz Kobilovna</i>	
Gamifikatsiya asosida bo'lajak oligofrenopedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish texnologiyalari mexanizmini tatbiq etish	102
<i>Bozorboyev Javlon</i>	
Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish omillari.....	106
<i>Jamilova Dilsuza To'iqin qizi</i>	

Elektir va magnit maydonida yorug'likning ikkilamchi sinishi.....	110
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Alimardonov Husan Yorqin o'g'li, Ismatullayev Sayfiddin Panji o'g'li</i>	
Lazer texnologiyalarining zamonaviy qo'llanilishi	114
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Muminova Sevinch Kamoliddin qizi, Begnayeve Dilbar Bobonazar qizi</i>	
Fotometrik kattaliklar	117
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Mamatqulova Zebo Komiljon qizi, Xolmaxmatova Sevara Sirojiddin qizi</i>	
Qutublangan yorug'lik manbalari	121
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Turdimurodova Kumushbib, Normuminova Madina</i>	
Tabiatdagi optik hodisalar	125
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Qudratova Sevinch Otabek qizi, Ulasheva Ruxshona Rustam qizi</i>	
Rus tilini o'qitishda kompetensiyaga asoslangan innovatsion yondashuvlardan foydalanish	129
<i>Erkinova Nozima Utkir qizi</i>	
Rezervga bo'shatilgan harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-psixologik reintegratsiyasini tadqiq etishning ilmiy-metodologik tahlili	133
<i>Ikmatullayev G'. Z.</i>	
Raqamli ta'lim platformalarida matematika o'qitishda sun'iy intellekt yordamida baholash tizimini takomillashtirish	136
<i>Mirzayeva Shahlo Abduraxmanovna, Akbarov Ulug'bek, Abdivaliyeva Umida</i>	
Linguistic and Pedagogical Foundations of Teaching English as a Foreign Language in The Uzbek Context.....	140
<i>Shokirova Mushtariy</i>	
Sun'iy intellektning ta'lim jarayonidagi transformatsion roli	144
<i>Uzoqboyev Xojiakbar Qobuljon o'g'li</i>	
Enhancing Collaborative Learning and Peer Feedback in EFL Classrooms Through Padlet: a Digital Approach to Group Work and Assessment.....	148
<i>Veronica Khatamova</i>	
Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning rasmlar asosida aqliy faoliyatini rivojlantirishning vizual-didaktik texnologiyalarini takomillashtirish.....	152
<i>Meliqo'ziyev Abduraxmonjon Qahramonjon o'g'li</i>	
Emotsional intellekt – hr menejrlarning qaror qabul qilish kompetensiyasining determinanti sifatida	157
<i>Abdukarimov Muhammadjon Muratovich</i>	
O'g'il bolalarni mustaqil oilaviy hayotga tayyorlashning tizimli-pedagogik modeli: nazariya, metodologiya va amaliyot	162
<i>Islamova Fotima Shamsiddinovna</i>	
Barkamol yosh avlod fazilatlarini shakllantirishda milliy innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni.....	170
<i>Olimova Dono Shakirovna, Baxtiyorova Shahnoza Mansurbekovna</i>	
Development of Prevention of Professional-Pedagogical Deformation on the Basis of Health-Saving Technologies in Higher Educational Institutions.....	174
<i>Saidova Parvina Mirzo kizi</i>	
O'zbek xalq pedagogikasi mazmuni asosida talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashning ilmiy nazariy asoslari	178
<i>Rahmonqulova Guliza Faxriddin qizi</i>	
Bolalarning maktabgacha yosh davrida emotsional rivojlanishiga oid nazariy qarashlar tavsifi.....	182
<i>Abduraxmonova Gulmira Arapjon qizi, Yuldasheva Umida Maxmudovna</i>	
Alohida ehtiyojli bolalar uy ta'limini tashkil etishning korreksion pedagogik tizimining tarkibiy komponentlari.....	186
<i>Jo'raxo'jayev Muhammadazizxo'ja Xalilxo'ja o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida multimedia vositalarining ahamiyati.....	190
<i>Umida Marasulova</i>	
Boshlang'ich funksiya va aniqmas integral.....	193
<i>Mirzayeva Shahlo, Isroilova Zahro, Erkinova Shahrizoda, Javliyeva Dilnura</i>	
Maktabgacha ta'limda bolalar adabiyoti kerakmi?!.....	196
<i>Dilfuza Shadiyeva</i>	
Experimental Study on the Psycho-Pedagogical Effectiveness of Mall-Based Multimodal Learning in Developing Pluricultural Competence	200
<i>Azimova Sevara Muzaffar qizi</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Simulyatsion o'quv muhitida fizika o'qituvchilarining o'z-o'zini boshqarish va refleksiv kompetentligini oshirish ..... 205 Muradov Iloxomjon Abduxamid o'g'li	205
	Ta'lim menejmentida strategik boshqaruv tushunchasining evolyutsiyasi ..... 209 Raximjonov Jamshid Rafiqjon o'g'li	209
	Raqamli kompetentlik tushunchasining ilmiy-nazariy talqini va xorijiy hamda mahalliy tadqiqotlar tahlili ..... 214 Umirov Boboyor Baxtiyor o'g'li	214
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyatlar samaradorligini oshirishda pedagogik multimedia vositalaridan foydalanish usullari ..... 218 Abdreimova Maftuna O'ktam qizi	218
	Boshlang'ich sinf texnologiya darsliklarining tuzilishi hamda o'quvchilar yoshiga muvofiqligi ..... 223 Bobolov Nuriddin Tojiyevich	223
	Oliy ta'limda pedagoglarning boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish uchun zamonaviy texnologiyalar ..... 228 Isabekov Bahodir Isabek o'g'li	228
	Maktabgacha yoshdagi bolalarda tolerantlik madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik masalalari ..... 233 Boydavletova Sohiba Abduganiyevna	233
	Aksiologik yondashuv asosida tarbiya fanini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ..... 239 G'aybullayev Bobur Nomonjon o'g'li	239
	Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning ahamiyati ..... 243 Toshpo'latova Muxlisa G'olib qizi	243
	Bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetentligini rivojlantirishning mazmuni va ilmiy-nazariy pedagogik asoslari ..... 248 Mamatqulova Saboxat Abduraxmonovna	248
	Maktabgacha ta'limda monitoring va baholash tizimini takomillashtirish ..... 253 Amanova Durdona Kaxramonovna	253
	O'zbekiston yoshlarining ma'naviy va estetik tarbiyasida tasviriy san'at va zamonaviy pedagogik texnologiyalar ..... 257 Esanova Hulkar Abdurayim qizi	257
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida eksperimental-tajriba faoliyatini tashkil etish ..... 261 Gafurova Dilnoza Saloxiddinovna	261
	Ommaviy axborot vositalarining jamiytdagi xavfsizlik hissiga ta'sirining nazariy va amaliy tahlili ..... 266 Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Qoldiboyeva Xayriniso Eldarovna	266
	Milliy o'yinlarni o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari ..... 269 Ismatov Po'latjon Abdumannobovich	269
	Ta'lim sifatini boshqarish jarayonida kvalimetrik parametrlarini takomillashtirishda xorijiy tajribalarning ahamiyati ..... 273 Karimova Maxbubaxon Mukimjonovna	273
	Innovatsion ta'lim sharoitida bolalar adabiyotini o'qitish metodikasini takomillashtirish modeli ..... 278 Mirzayeva Nigora Bozorovna	278
	Matematika o'qitishda milliy qadriyatlarni aks ettirish ..... 282 Mirzayeva Shahlo, Yuldoshova E'zoza Ravshan qizi, Muxtorova Sevinch Asad qizi, Xolboyeva Mushtariy Zayniddin qizi	282
	Ingliz tilida fe'l frazeoformalarining morfologik tuzilishiga xos umumiy xususiyatlar ..... 285 Jo'rayeva Nargiza Shavkatovna	285
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yozma nutqini o'stirishda interaktiv metodlarning ahamiyati ..... 289 Ramazonova Munisa Hoshim qizi	289
	Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarining lug'at boyligini oshirishda intelektual o'yinlar va interfaol usullardan foydalanish ..... 294 Raxmonova Gulrux Ubaydullayevna, Ibragimova Dildora Turabovna	294
	Maktabgacha ta'limda pedagoglar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda uslubiy xizmat va hamkorlik mexanizmlarining samaradorligi ..... 298 S. A. Rahmonberdiyev	298
	Yoshlarni destruktiv submadaniyatlar ta'siridan himoyalashning innovatsion pedagogik usullari ..... 304 Xasanova Marxabo Turayevna	304
	Социально-психологические особенности домашнего насилия в условиях трансформации семьи и цифровизации общества ..... 308 Абдукадирова Лаура Юльбарсовна, Абдуллаева Азиза Комилжон кизи	308
	Педагогические основы развития инновационной компетентности педагогов в системе дошкольного образования ..... 315 Гульнара Ахтямовна	315

Роль учебного процесса и творческой деятельности в сохранении психологического равновесия.....	320
<i>Коршубаева Рано Хазраткуловна</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlar (son, shakl, o'lcham, fazoviy munosabatlar)ning psixologik-pedagogik xususiyatlari va rivojlanish bosqichlari	325
<i>Bibizaynab Otaxo'jayeva</i>	
Ertaklarni rollarga bo'lib o'qish orqali o'quvchilarda boshqaruvchanlik qobiliyatini shakllantirish	328
<i>Sobirova Fotimaxon Baxodir qizi, Narkabilova Gulnoza Po'latovna</i>	
Jadid ayollari fenomenining tarixiy va intellektual mohiyati	332
<i>Ergashova Mehriniso Husniddin qizi</i>	
The Importance of Pronunciation in Language Learning	335
<i>Nazarova Gulbaxor Azimjon Qizi</i>	
Ta'lim jarayonida test texnologiyalaridan foydalanishga qo'yiladigan pedagogik talablar	340
<i>Rasulov Ulug'bek Murodulloyevich</i>	
Tibbiyot ta'limida mentor va talaba munosabatlarining tahliliy tafakkurga ta'siri	345
<i>Osbayov Muhammadjon Imaraliyevich</i>	
Oila qadriyatlari va ta'lim tizimi orqali ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish.....	350
<i>Tuymurodova Donoxon Istam qizi, D. Sh. Yuldasheva</i>	
Будущее французского языка в XXI веке: глобальные тенденции, вызовы и перспективы.....	354
<i>Азамжонova Сарвиноз Шухратовна</i>	
Dars jarayonida o'yin folklori namunalaridan samarali foydalanish usullari.....	360
<i>Safarova Nigora Oxunjonovna, Durmatova Oygul Orifjonovna</i>	
Yosh basketbolchilarni zamonaviy sport mutaxassisligiga yo'naltirishning samaradorligi.....	364
<i>Rahimov Bobirjon Abdurasulovich</i>	
Matematikani o'qitishda vizual tafakkur psixologiyasi.....	370
<i>Inomova Ozodaxon Shavkatjon qizi</i>	
O'zbek oilalarida gender tenglikning etnopsixologik xususiyatlari.....	374
<i>Yusupova Mardona Matkubulovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt yordamida aniq fanlarni o'qitish va talabalarning kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini shakllantirish	378
<i>Mirzayeva Shahlo, Olmasov Elshod Elmurod o'g'li, Jabborov Muhammadali Abdumannof o'g'li</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish usullari.....	382
<i>Marufova Munira Egamkulovna</i>	
Elektron ta'lim jarayonida "raqamli profilaktika"ni ommalashtirish va "axborot hurujlari"ni bartaraf etish usullari	385
<i>Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Sirojiddinov Nuriddin Saxobiddinovich</i>	
Tibbiyot sohasida ayollar karyerasi rivojlanishining imkoniyatlari va to'siqlari.....	393
<i>Axmedova Maysara Baxromovna</i>	
Tog' echkilarida xonakilashtirish natijasida paydo bo'lgan o'zgarishlar	397
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Ashurova Dilorom Abdusamat qizi, Elmurodova Munisa Baxtiyor qizi</i>	
Kumush tovon balig'i (Carassius gibelio Bloch)ning oziqlanish xususiyatlari va suv ekotizimidagi ekologik roli	402
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Rahmonqulova Ruxshona Qudratovna, Xurramova O'g'ilshod Usmon qizi</i>	
Inklyuziv ta'limga jalb etilgan bolalarni psixologik qo'llab-quvvatlashning pedagogik ahamiyati	406
<i>Akbaraliyeva Mohlaroyim Abdujalil qizi</i>	
O'smirlardagi agressiyani korreksiyalashda art-terapiya metodlarini qo'llashning psixologik jihatlari	413
<i>Jalilova S. X., A'loyeva Fazilat Alijon qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda agressiyani bartaraf etishning psixologik texnologiyalari.....	416
<i>G'aybullayeva Anora Tolib qizi</i>	
Sun'iy intellekt asosida o'quv jarayonini shaxsiylashtirish: nazariya va amaliyot.....	420
<i>Mirzayeva Shahlo, Ergashov Komilbek Muhiddin o'g'li, Rahmonov Og'abek</i>	
Sharq mutafakkirlarining tafakkur va aqliy taraqqiyot masalasidagi qarashlari	423
<i>Manzura Shodmonqulova</i>	
Umurtqalilarda regeneratsiya jarayonlarining molekulyar va fiziologik asoslari.....	427
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Mirzayeva Ruxsora Shukur qizi, Abdurahmonova Marjona Salim qizi</i>	
Qushlarning evolyutsiyasida uchishga moslashish jarayoni.....	432
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Nurillayeva Mavluda Abduvohid qizi, Muhammadiyeva Shaxrizoda Panji qizi</i>	
O'zbekistonning janubiy hududlarida O'rta Osiyo toshbaqasi (Testudo horsfieldii)ning bioekologik xususiyatlari va muhofazasi.....	437
<i>Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Xasanova Baxtigul Asqar qizi, Jo'rayeva Sojida Abray qizi</i>	

Maktabgacha ta'limda ekologik madaniyatni shakllantirish: "yashil pedagogika"ning global tendensiyalari va innovatsion modellari	441
Bo'riyeva Shahzoda Otaniyoz qizi	
Qushlarning ekologiyasi, biosferadagi o'rni va inson hayotiga ta'siri.....	444
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Qalandarova Muxlisa Aimardonovna, Xamrayeva Feruza Oybekovna	
Pedagogik amaliyot modelining transformatsiyasi: passiv kuzatishdan kasbiy jarayonga chuqur kirib borish tendensiyasi	448
Abdrashitova E. V.	
Ta'lim jarayonida baholashning zamonaviy yondashuvlari va uning o'quvchilar rivojlanishidagi ahamiyati ..	454
Abduraxmonova Dilobar Shuhratbekovna	
Yirtqichlarning ov strategiyalari: evolyutsion moslashuv, neyrofiziologik asoslar va ekologik modellashtirish	458
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Saidov Asadbek Qudratovich, Abdusattorov Abdulqosim Abdulxamidovich	
Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish	464
Ahmadjonova Shahnozaxon Yarqinovna	
Zamonaviy ta'lim jarayonida funksional savodxonlikni rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari hamda o'quvchilarning amaliy kompetensiyalarini shakllantirish yo'nalishlari.....	467
Alimova Farzona Abdukamalovna, Gubayeva Aziza Ismatillayevna	
Muhandislik ta'limida ijodkorlikni rivojlantirishning nazariy va metodologik yondashuvlar	474
Avazov Jo'rabek Donayevich	
Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida.....	478
D. D. Zuparova, Uralova Fotima Baxtiyor qizi	
Geometriya fanida isbotlashga doir masalalarning o'quvchilarda divergent tafakkurni rivojlantirishdagi didaktik imkoniyatlari.....	483
Davletov Davronbek Egamberganovich	
An'anaviy xonandalikni o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash.....	488
Fazliddinov Zokir Xusniddin o'g'li	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda agressiv xulq-atvor namayon bo'lishi	493
G'ayibova Nargiza Anorbayevna	
Methodology for Organizing Tutoring Activities in the Credit-Module System	497
Isabekov Shavkat Isabekovich	
Ta'lim boshqaruvida rahbarlarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari	500
Islamova Dilfuza Dilshodovna	
O'zbek yuridik terminologiyasining boyishining ichki va tashqi manbalari.....	504
Ismoilova Sug'diyona Ashurovna	
Tarbiyasi og'ir o'smirlar orasida jismoniy faoliyat darajasi bilan akademik yutuqlar orasidagi bog'liqlikni takomillashtirish	508
Isoqov Nuriddin Halim o'g'li	
Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish omillari.....	511
Jamilova Dilsuza To'lqin qizi	
Talaba qizlarning jismoniy faolligini oshirish yo'llari	515
Jumanova Iroda Shokirjon qizi	
Online marketingda emotsional manipulatsiya usullarining ta'siri	518
Nurmatov Nurhayot, Kimsanboyeva Komila Shermuxammadqizi	
O'yin faoliyati va integrativ mashg'ulotlar asosida tarbiyani tashkil etish metodikasi	522
Mamatova Farida Iminjanovna	
Oliy ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning mazmuni va uning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati	527
Mirsaidova Muborak	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini modellashtirishning didaktik imkoniyatlari va samaradorligi	532
Muxtarova Lobar Abdimannabovna, Shoymurodova Roziya Yusuf qizi	
Amfibialarning teri orqali nafas olishi: morfofiziologik asoslari va evolyutsion ahamiyati	536
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyeva, Normurodova Farishta Begmurod qizi, Xolmurodova Dilrabo Panji qizi, Qo'ldoshova Ruxshona Navro'z qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin texnologiyalari asosida bolalarda bilish jarayonining rivojlanishi ...	541
Norqulova Ma'mura Husniddin qizi	
Kasbiy ta'lim tashkilotlarida xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilishning ilmiy-amaliy ahamiyati.....	546
Nosirov Bunyodjon G'offorali o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi.....	550
Qambarova Naziraxon Barxonovna	

An'anaviy oila sharoitida kelinlarda noadaptiv psixologik himoya mexanizmlarini kamaytirish bo'yicha psixokorreksion yondashuv	554
Qobilova Nasiba Ismatjon qizi	
Ona tili ta'limida kreativ yondashuv asosida o'quv jarayonini modellashtirishning pedagogik shart-sharoitlari	557
Qulmuminov O'rolboy Safar o'g'li, Jumayeva Hulkar Panji qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanish dinamikasi	562
Ravshanova Gulnoza Burxonovna, Turdiboyeva Umida Ravshan qizi, Norjigitova Rohila Abduvoid qizi	
Ingliz, o'zbek va rus tillari foydalanuvchilari uchun lug'atlar yaratishning lingvistik va amaliy asoslari	565
Raxmonova Sardora Muminjonovna	
Jismoniy tarbiya darslarini yangicha pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishning nazariy va amaliy asoslari	569
Ro'zmetov Rasul Tangirberganovich	
Sutemizuvchilarning kelib chiqishi va xilma-xilligi	573
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Sattorova Sanobar Boboqul qizi, Salimova Shahrizoda Ikromjon qizi	
Raqamli muhitda voyaga etayotgan o'spirinlarda empatiya va ijtimoiy-emotsional rivojlanishning neyropedagogik xususiyatlari	578
Shamsiddinov G'iyosjon Husniddin o'g'li	
Bo'lajak muhandislarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda dasturlashtirilgan ta'lim vositalarining o'rni	583
Sharipova Nodira Ilxom qizi	
Digital Educational Technologies in Improving the Quality of Teaching: Methods and Practical Implementation	588
Tashpulatova Nafisa Bakhtiyarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ishonchni rivojlantirishda inklyuziv usullardan foydalanish	591
To'laboyeva Irodaxon Maxammadali qizi	
SRDM modeli orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida STEAM kompetensiyalari va Computational Thinking ko'nikmalarini shakllantirish	595
Toshpulatova Niyoxon Shavkatjon qizi	
Umumta'lim maktablarida fan to'garaklari faoliyatini tashkil etishning pedagogik shartlari	600
Toshtemirova Dilnoza Abdug'ani qizi	
Development of an Integrated Learning Module Based on Digital Technologies in the Educational Process	604
Umirov Ilkhom Iskandar ugli	
Muskul-skelet tizimi nuqsonli o'quvchilarning nozologik guruhlariga differensial yondashuv asosida adaptiv sportga yo'naltirish	608
Uraimov Sanjar Ruzimatovich, Ubaydullayeva Dilnoza Muhammad qizi	
Boshlang'ich ta'limda alohida ehtiyojga ega bo'lgan o'quvchilarni o'qitishning bugungi holati va muammolari tahlili	612
Uroqova Yorqin qizi	
Inklyuziv ta'lim muhiti asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining texnologiya darslarida ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	615
Xamidova Zarina Iskandar qizi	
Qushlar migratsiyasi va uning ekologik sabablari	619
Xaqberdiyeva Shoira Tursunaliyevna, Raximova Dilfuza Ilyos qizi, Saburova Sarvinoz Erkabay qizi	
Imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etishning nazariy va amaliy asoslari	623
Xasanova Nilufar Raxmatovna	
Raqamli avlod tarbiyasida milliy qadriyatlar va ota-onalarning virtual-pedagogik madaniyati uyg'unligi	628
Xaydarova Xilola Raximberdiyevna	
Разработка алгоритмов для визуализации и анализа решения задач линейного программирования	631
Буронова Муниса Баходировна, Хакимов Дониёр Бахтиёр Угли	
Ta'lim tizimida moliyaviy boshqaruv tushunchasi va iqtisodiy mazmuni	637
Mannanova Maftuna Fazliddin qizi	
Koreya ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari va uning pedagogik mohiyati	641
Adamatov Anvar Ablaqulovich	
Bo'lajak pedagoglarning raqamli didaktik kompetensiyasini rivojlantirish: muammo va yechimlar	645
Uskanov Kaxramon Xalikulovich	
Matematika fanini o'qitishda onlayn platformalardan foydalanish	648
Mirzayeva Shahlo, Yorqulova Mashhura, Boboqulova Durdona	

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI JISMONIY TARBIYA VA SPORTGA JALB ETISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

UDK: 796.011.2:376.2

Xasanova Nilufar Raxmatovna

"Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini
mexanizatsiyalashtirish muhandislari instituti"
Milliy tadqiqot universiteti dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlariga jalb etishning nazariy va amaliy asoslari tadqiq etilgan. Bugungi kunda dunyo miqyosida millionlab bolalar nogironlikning turli shakllari bilan yashayotgani ularning salomatligini muhofaza qilish va teng imkoniyatlar yaratish zaruratini kuchaytirmoqda. Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 8-noyabrdagi PQ-389-sonli qarori hamda "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun normalari tahlil qilindi. Maqolada "Yangi O'zbekiston strategiyasi" doirasida adaptiv jismoniy tarbiya va sportning bolalar ijtimoiy integratsiyasidagi o'rni, sport infratuzilmasini moslashtirish muammolari hamda xalqaro tajribalar yoritilgan. Shuningdek, sport dasturlarini bolalar ehtiyojlariga moslashtirish orqali nafaqat jismoniy salomatlikni, balki ruhiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: nogironligi bo'lgan bolalar, adaptiv jismoniy tarbiya, ijtimoiy integratsiya, sport infratuzilmasi, jismoniy reabilitatsiya.

Abstract: This article examines the theoretical and practical foundations of involving children with disabilities in physical education and sports activities. Today, millions of children worldwide live with various forms of disabilities, which necessitates the creation of equal opportunities for protecting their health and well-being. The study analyzes the provisions of the Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan No. PQ-389 dated November 8, 2024, as well as the Law "On the Rights of Persons with Disabilities." The article highlights the role of adaptive physical education and sports in the social integration of children within the framework of the "New Uzbekistan Strategy," while also analyzing the challenges of adapting sports infrastructure and international experiences in this field. Furthermore, scientifically grounded recommendations are proposed for ensuring not only physical health but also psychological stability through the adaptation of sports programs to children's needs.

Key words: children with disabilities, adaptive physical education, social integration, sports infrastructure, physical rehabilitation.

Аннотация: В данной статье исследуются теоретические и практические основы привлечения детей с ограниченными возможностями к занятиям физической культурой и спортом. В настоящее время миллионы детей во всем мире живут с различными формами инвалидности, что требует создания равных возможностей для охраны их здоровья. В ходе исследования были проанализированы нормы Постановления Президента Республики Узбекистан № PQ-389 от 8 ноября 2024 года, а также Закона "О правах лиц с инвалидностью". В статье раскрывается роль адаптивной физической культуры и спорта в социальной интеграции детей в рамках "Стратегии Нового Узбекистана", анализируются проблемы адаптации спортивной инфраструктуры и международный опыт. Также выдвинуты научно обоснованные предложения по обеспечению не только физического здоровья, но и психологической устойчивости посредством адаптации спортивных программ к потребностям детей.

Ключевые слова: дети с инвалидностью, адаптивная физическая культура, социальная интеграция, спортивная инфраструктура, физическая реабилитация.

KIRISH

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) va Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'ylab taxminan 1 milliarddan ortiq, O'zbekistonda esa 1 milliarddan ziyod imkoniyati cheklangan insonlar mavjud bo'lib, bu jahon aholisining qariyb 15 foizini tashkil etadi [5].

YUNISEF ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda taxminan 240 millionga yaqin bolalar turli shakldagi nogironlikka ega bo'lib, ularning aksariyati rivojlanayotgan davlatlar hissasiga to'g'ri keladi [4].

Bugungi kunda zararli odatlar, yuqumli kasalliklar va tug'ma nuqsonlar kabi omillar ta'sirida imkoniyati cheklangan bolalar sonining ortib borishi kuzatilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Imkoniyati cheklangan bolalar organizmi funksiyalarining doimiy buzilishi sababli qo'shimcha ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlam hisoblanadi. Shu bois, O'zbekiston Respublikasida ushbu toifadagi shaxslar ijtimoiy integratsiyasini kuchaytirish bo'yicha mustahkam huquqiy baza yaratilgan. Xususan, "Yangi O'zbekiston strategiyasi"da yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish va jismonan sog'lom avlodni tarbiyalash ustuvor vazifa etib belgilangan [3].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 8-noyabrdagi PQ-389-sonli qarori esa nogironligi bo'lgan shaxslarni sport orqali jismoniy reabilitatsiya qilish tizimini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qilmoqda [1].

Imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiyaga jalb etishdan asosiy maqsad - nafaqat salomatlikni saqlash, balki irodani shakllantirish, o'z-o'zini baholash va jamiyatda o'z o'rnini topishga ko'maklashishdir [10]. Bu jarayonda adaptiv sport dasturlarini joriy etish bolaning ruhiy va intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi [7, 8].

Ushbu maqolaning maqsadi imkoniyati cheklangan bolalarni sportga yo'naltirishning psixologik va jismoniy jihatlarini tahlil qilishdan iborat. Bunda bolaning individual xususiyatlari, nogironlik turi va jismoniy imkoniyatlarini hisobga olgan holda sport turlarini to'g'ri tanlash metodologik asos bo'lib xizmat qiladi [11].

Ruhiy va ijtimoiy aspektlar, bolalarni sportga qiziqtirish va ularda ijobiy motivatsiyani shakllantirish juda muhim. Bu ularga o'z qobiliyatlariga ishonishga va o'zlariga bo'lgan ishonchini oshirishga yordam beradi [8].

Shuningdek, jamoaviy sport turlari bolaga jamoa bilan ishlashni, do'stlashishni va o'zaro yordam berishni o'rgatadi. Bu ularga ijtimoiy moslashishiga ko'maklashadi [9].

Inklyuziv muhitni yaratish maqsadida nogiron va sog'lom bolalarni bitta jamoada mashq qildirishga harakat qilish kerak. Bu bolaga ijtimoiy integratsiyaga yordam beradi va uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi [7]. Ota-onalarning qo'llab-quvvatlashi va sport jarayoniga faol ishtirok etishi juda muhim.

Imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etishdagi eng ahamiyatli tomoni bu - Maxsus sport infratuzilmaga e'tibordir, ya'ni imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirilgan sport inshootlari va jihozlar mavjudligi juda muhim [1]. Bu bolalarning xavfsizligi va samarali mashg'ulotlarini ta'minlaydi. Imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlash tajribasiga ega, maxsus tayyorgarlik ko'rgan trenerlar zarur [10]. Ular bolaning individual xususiyatlarini inobatga olib, mashg'ulotlarni rejalashtirishi va o'tkazishi zarur. Shuningdek, bolalarning sog'lig'ini muntazam nazorat qilish uchun shifokorning maslahati va doimiy nazorati zarur [5].

Imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etish borasidagi maqsadlar va kutilayotgan natijalar, bolaga real va erishish mumkin bo'lgan maqsadlarni qo'yish zarur. Bu uning motivatsiyasini saqlab qolishga va sportga bo'lgan qiziqishini yo'qotmasligiga yordam beradi [12]. Shuningdek, bolaning sportdagi yutuqlarini muntazam baholash va muvaffaqiyatlari uchun taqdirlash zarur. Bu uning motivatsiyasini oshiradi va sportga bo'lgan qiziqishini mustahkamlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

O'tkazilgan bir qancha tadqiqotlarning xulosalariga ko'ra, nogiron bolalarni shug'ullantirishning metodologik jihatdan yondashuvlarning variativligi mavjud emas, shuning uchun yuqorida sanab o'tilgan imkoniyatlarini, bolaning ruhiy xususiyatlari, qiziqishlari, bilishga bo'lgan ehtiyojini hisobga olgan holda muayyan sport bilan shug'ullanish dasturini aniqlash va tuzish zarur [11].

Jismoniy mashqlarni bajarish jarayonida nogironlik natijasida hayotiy cheklovlarga ega bo'lgan bola shaxsi rivojlanadi, ya'ni o'z-o'zini anglash (samoidentifikatsiya) va ijtimoiy faollik va atrofda dunyoni oqilona idrok etish, yangi atrof-muhitga moslashish va unda joylashgan obektlar bilan samarali o'zaro ta'sir qilish qobiliyati, stresslarga barqaror javob berish qobiliyati shakllanadi. Bunday bolalarga yordam ko'rsatish, ularni reabilitatsiya qilish va ijtimoiylashtirish uchun pedagoglar, massajchilar, jismoniy tarbiya o'qituvchilari adaptiv jismoniy tarbiya usullariga murojaat qiladilar [10]. Bu usullar tufayli nogiron bolalarning yashash qobiliyatini maksimal darajada rivojlantirish, ularning holati va rivojlanishini optimallashtirish mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, bolalar uchun sport fiziologik ehtiyoj, ammo imkoniyati cheklangan bolalar uchun jismoniy mashqlar ijtimoiy-biologik zaruriyat bo'lib, u jismoniy, ijtimoiy va ruhiy moslashuvning kalitidir [5]. Shuningdek, Adaptiv jismoniy tarbiya (AJT) imkoniyati cheklangan bolalar uchun nafaqat harakat vositasi, balki jismoniy va ijtimoiy reabilitatsiyaning universal mexanizmi hisoblanadi [10].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki [7, 8], AJT quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:

1. **Kompensator ko'nikmalarni shakllantirish:** Tiklab bo'lmaydigan nuqsonlarni boshqa harakat a'zolarining faolligini oshirish orqali qoplash;
2. **Psixologik depressiyani bartaraf etish:** Passivlik, yuqori hayajon va "nomukammallik kompleksi"ni faol sport faoliyati orqali korreksiya qilish [7];

3. Immun tizimini mustahkamlash: Suzish, chiniqish va turli yuzalarda (qum, shag'al) harakatlanish orqali organizmning tashqi muhitga chidamliligini oshirish.

Sport tadbirlarida ishtirok etish bolaning "Men" konsepsiyasini ijobiy tomonga o'zgartiradi^[9]. Yuqori natijalarga erishgan imkoniyati cheklangan sportchilarning namunasi bolalarda kuchli motivatsiya uyg'otib, ularni jamiyatning faol a'zosiga aylanishiga zamin yaratadi^[12].

Imkoniyati cheklangan bola sport tadbirlarida ishtirok etib, o'zini shaxs sifatida namoyon qilishi mumkin. Bu jarayonda u musobaqa ishtirokchilariga hamdardlik bildiradi, o'zini kim bilandir tenglashtiradi, idrokning hissiy-obrazli darajasida xarakter xususiyatlarini shakllantiradi va qabul qiladi. Bolalarga ularning ahamiyatini ko'rsatish muhimdir^[8].

Imkoniyati cheklangan sportchi o'zining matonati, g'alabaga bo'lgan ishtiyoqi bilan xalq orasida hayrat va hayajon uyg'otadi, imkoniyati cheklangan bolalarda esa o'z-o'ziga bo'lgan munosabat tubdan o'zgaradi.

Shu narsaga to'xtalib o'tish lozimki, bugungi kunda Paralimpiya o'yinlarida ishtirok etayotgan imkoniyati cheklangan va nogironligi bo'lgan sportchilarning soni keskin ortib bormoqda^[12].

1960-yilda Rimda bo'lib o'tgan Birinchi Yozgi o'yinda faqat aravchada harakatlanuvchi sportchilar ishtirok etishgan bo'lsa, XVII yozgi Paralimpiya o'yinlari (Parij, 2024) musobaqalarida 182 mamlakatdan 4400 nafar sportchi ishtirok etdi^[12, 13].

Biz ushbu maqolada imkoniyati cheklangan va nogironligi bo'lgan bolalarni sportga jalb qilishda shug'ullanishi mumkin bo'lgan sport turlari haqida ma'lumotlarni keltirib o'tamiz:

Imkoniyati cheklangan shaxslar uchun har bir insonning o'ziga xos ehtiyojlari va imkoniyatlariga qarab moslashtirilishi mumkin bo'lgan turli xil sport turlari mavjud^[7].

Imkoniyati cheklangan bolalarni jalb etish mumkin bo'lgan sport turlariga quyidagilar kiradi:

- Sport o'yinlari:** Aravchadagi basketbol (Wheelchair basketball), 5×5 futbol (zaif ko'ruvchilar uchun), 7×7 futbol (markaziy asab tizimi buzilishlari bo'lgan bolalar uchun), o'tirib o'ynaladigan voleybol, Bochcha (harakatlanishida og'ir nuqsonlari bo'lgan bolalar uchun)^[12].
- Suv sport turlari:** Suzish (parasuzish), Akvaterapiya, baydarka va kanoeda eshkak eshish (adaptiv)^[8].
- Yakkakurash sport turlari:** paradyudo (ko'rishida nuqsoni bo'lgan shaxslar uchun), paratxekvondo, parakarate, adaptiv aykido.
- Yengil atletika (paraatletika):** yugurish, yadro itqitish, disk va nayza uloqtirish, sakrash, nogironlar aravachasida poyga^[12].
- Qishki sport turlari:** chang'i poygasi, adaptiv biatlon, tog' chang'isi, adaptiv snoubord.
- Velosport:** ko'zi ojizlar uchun tandem velosiped, uch va to'rt g'ildirakli velosipedlar, qo'l velosipedi (hand-bike).
- Texnik va o'q otish turlari:** kamondan otish, pnevmatik quroldan para o'q otish; stol tennisi (paratennis)^[9].
- Ot sporti:** ippoterapiya (reabilitatsiya), para ot sporti (musobaqa)^[10].
- Badiiy-estetik yo'nalishlar:** adaptiv xoreografiya, nogironlar aravachasidagi raqslar, adaptiv cherliding.
- Sportning intellektual turlari:** shaxmat, shashka, stol ustida o'ynaladigan mantiqiy o'yinlar.

Imkoniyati cheklangan bolaga sport turini qanday tanlash kerak?

Bolalar uchun adaptiv sport turini tanlashning kompleks algoritmi quyidagi mezonlarga asoslanadi^[10, 11]:

- Tibbiy-funksional ko'rsatkich:** Kasallikning etiologiyasi va darajasi (nozologiya)^[5].
- Psixologik diagnostika:** Bolaning shaxsiy qiziqishlari va ijtimoiy adaptatsiyaga tayyorligi^[8].
- Moddiy-texnik baza:** Hududdagi sport inshootlarining inklyuziv talablarga mosligi (PQ-389-sonli qaror talablari asosida)^[2].
- Mutaxassis tavsiyasi:** Reabilitolog va maxsus tayyorgarlikka ega trenerning xulosasi^[10].

1-jadval: **Nozologik guruhlar bo'yicha tavsiya etiladigan sport turlari tasnifi**

Sport turi	Nuqsonlar va kasalliklar turi (Ko'rsatmalar)
Suzish (parasuzish)	BSF (bolalar serebral falaji), tayanch-harakat a'zolari shikastlanishi, mushak gipotoniyasi
Bochcha	Og'ir harakat buzilishlari, markaziy asab tizimi shikastlanishi, kam harakatlilik

Aravchadagi basketbol va voleybol	Umurtqa pog'onasi shikastlanishi, pastki a'zolar amputatsiyasi va zaifligi
Paradzyudo	Ko'rish qobiliyatida nuqsoni bo'lgan (ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi) bolalar
Ippoterapiya (ot sporti)	BSF, autizm (RAS), motorika va muvozanat buzilishlari
Intellectual o'yinlar	Yengil kognitiv buzilishlar, autizm, nutq nuqsonlari

Tadqiqot metodlari

Ushbu maqolani tayyorlashda imkoniyati cheklangan bolalarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etishning nazariy va metodologik asoslarini o'rganish maqsadida quyidagi ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanildi:

- Nazariy tahlil va sintez:** Mavzu doirasidagi mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, darsliklar hamda xalqaro tashkilotlarning (JSST, BMT, YUNISEF) hisobotlari qiyosiy tahlil qilindi ^[4, 5].
- Meyoriy-huquqiy hujjatlar tahlili:** O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-389-sonli (2024-yil 8-noyabr) va boshqa sohaga oid qarorlarining mazmun-mohiyati hamda amaliyotga tatbiq etilish holati o'rganildi ^[1, 2].
- Tizimli yondashuv:** Imkoniyati cheklangan bolalar uchun adaptiv jismoniy tarbiyaning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy jihatlari yaxlit tizim sifatida tadqiq etildi ^[10, 11].
- Umumlashtirish va klassifikatsiya:** Mavjud muammolar va ularning yechimlari bo'yicha ilmiy ma'lumotlar guruhlandi va xulosalar shakllantirildi.

Tadqiqot bazasi sifatida 2018-2024 yillar oralig'ida chop etilgan 15 dan ortiq ilmiy maqola va normativ hujjatlardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hozirgi kunda adaptiv sport nafaqat jismoniy salomatlikni tiklash, balki inkluziv jamiyat qurishning asosiy mexanizmi hisoblanadi.

Muhokama jarayonida aniqlandiki:

- Sport bilan muntazam shug'ullanuvchi imkoniyati cheklangan bolalarda ijtimoiy depressiya darajasi 30-40 foizga kamayadi ^[8, 9].
- Adaptiv sport mutaxassislarining yetishmovchiligi nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishda asosiy to'siq bo'lib qolmoqda ^[10].
- Davlat tomonidan berilayotgan imtiyozlar (bepul sport obektlari) ota-onalarning sportga bo'lgan qiziqishini oshirmoqda, biroq metodik qo'llanmalarning kamligi sezilmoqda ^[1, 13].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan adabiyotlar tahlili va sohadagi mavjud holatni o'rganish natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

- Integratsiyaning ahamiyati:** Nogironligi bo'lgan bolalarni sportga jalb etish nafaqat jismoniy reabilitatsiya, balki ularning jamiyatga ijtimoiylashuvi (sotsializatsiyasi) uchun asosiy vositadir ^[7]. Bu jarayonda "integratsiyalashgan sport" bolalardagi psixologik to'siqlarni yengishga yordam beradi.
- Tizimli yondashuv:** Prezidentning PQ-389-sonli qarori sohadagi huquqiy bo'shliqlarni to'ldirgan bo'lsa-da ^[1], mahalliy darajada moslashtirilgan sport inshootlari va mutaxassis kadrlar yetishmovchiligi hali ham dolzarb muammo bo'lib qolmoqda.
- Adaptiv jismoniy tarbiya:** Nogironligi bo'lgan bolalar uchun universal mashg'ulotlar yo'q, shuning uchun har bir bolaning nozologiyasiga qarab individual rivojlanish trayektoriyasini ishlab chiqish zarur ^[10, 11].

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- Inkluziv sport to'garaklari:** Oliy va o'rta maxsus sport ta'limi muassasalarida "Adaptiv jismoniy tarbiya va sport" yo'nalishi bo'yicha mutaxassislar tayyorlashni kuchaytirish.
- Infratuzilmani moslashtirish:** Mavjud sport inshootlarini nafaqat texnik, balki metodik jihatdan ham to'liq moslashtirish ^[1, 12].
- Rag'batlantirish mexanizmi:** Ota-onalar va trenerlar uchun alohida ijtimoiy va moddiy imtiyozlar tizimini yanada kengaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 8-noyabrdagi "Nogironligi bo'lgan shaxslarni sportga jalb etish orqali jismoniy reabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-389-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 15-oktabrdagi "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi O'RB-641-son Qonuni.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - T.: "O'zbekiston", 2021. - 464 b.
4. UNICEF Data. Nearly 240 million children in the world today have some form of disability. Overview report, June 15, 2023.
5. World Health Organization (WHO). Global report on health equity for persons with disabilities. Geneva, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Ijtimoiy himoya milliy agentligi ma'lumotlari. 2026 yil 1 yanvar holatiga ko'ra O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslar statistikasi.
7. Ryan J.B., Katsiyannis A., et al. Establishing Adaptive Sports Programs for Youth with Moderate to Severe Disabilities. Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth, 58:1, 2014, pp. 32-41.
8. Isidoro-Cabañas E., et al. Benefits of Adaptive Sport on Physical and Mental Quality of Life in People with Physical Disabilities: A Meta-Analysis. Healthcare, vol. 11, no. 18, 2023, p. 2480.
9. Tow S., Nelson M.R. Adaptive Sports, Arts, Recreation, and Community Engagement. PMC, September 16, 2021.
10. Maxkamov U.I. Moslashuvchan jismoniy tarbiya va sport. Darslik. - T.: 2021.
11. Yunusova Y.M. Teoriya i metodika fizicheskoy kulturi. - T.: 2017.
12. International Paralympic Committee. History of the Paralympic Movement. [Elektron resurs]. URL: www.paralympic.org (murojaat sanasi: 25.03.2026).
13. Lex.uz - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.